

Ungureanu halála után több birtokos következett, majd a besztercei kolostor tulajdonába jutott. Egy 1498. november 13-án keltezett okirat megerősítette a kolostort birtokában.

Az 1835. évi közigazgatási reform két községet hozott létre a birtokon. Nagykalagort a Bákó–Onest országút bal oldalán és Lujzika-
lagort az út jobb oldalán.

Az Ungureni név „magyariakat” jelent az ungur („magyar”) szóból.¹

Valea Budului (Valea Budului)

A Terebes patak völgyében nem kevesebb, mint 10 település sorakozik. Ezek közt vannak csángó többségűek, de a völgy felső szakaszában az első négy kis falu: Podiș, Poiana, Luncani és Valea Budului román lakosságúak, ám azért vannak kisebb csángó közösségek ezekben is.

Valea Budului a folyó bal partján, a Bákó–Mojnest országút mentén helyezkedik el a Pietricsika dombsor lankái közt, 8 kilométerre Bákótól, nyugat–északnyugatra.

A 19. század végén 50 családfő, összesen 186 lélek élt a faluban, akik 14 juhot és 22 sertést tartottak. Volt egy vízimalom a faluban.²

1930-ban a népszámlálás idején 226-ból 23 katolikus lakója volt.³ 2005-ben 22 család, illetve 60 lélek volt a katolikusok száma.⁴ A település a terebesi plebániához tartozik. Nincsen katolikus temploma. A szomszéd falvakban: Luncaniban 10 család és 25 lélek, Podison pedig egyetlen lélek katolikus élt csak.

¹ Gabor, 1996. 172.

² Racoviță, 1895. 578.

³ Manuilă, 1938. 32–33., 537.; Domokos, 1987. 528.

⁴ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 339.

Valea Kimpului (Ștefan Vodă)

Valea Kimpului egy kis falu Dofteánától északra a hasonló nevű kis folyóba befutó Valea Kimpului patak völgyében. Magyar lakosságának csak kis része beszéli a magyar nyelvet.

A falu hivatalos neve a Ștefan Vodă, (Stefán vajda), amelyet a legutóbbi közigazgatási reform alkalmával nyert. Dofteana község faluja. A Dormánfalvi-medence déli részén helyezkedik el.

Természeti környezete a Nemere hegység északi övezetéhez tartozik, amely a kárpáti paleogén flis homokkő vonulatának a része. A község határában a Nemere, Nagy Sándor, Zsíros és Lapos hegycsúcsok emelkednek. Innen ered a Tatrosba befutó Dofteana patak, amelynek a völgyében és mellékpatakai völgyében alakult ki ez a kis település csoport a hegykeret és a Dormánfalvi-medence kontaktövezetében.

A medence üledékei diszkordánsan telepedtek a paleogén talapzatra, és szarmata, eocén, oligocén rétegsort alkotnak, amelyek kőolaj- és barnaszén-lignit rétegeket rejtenek a mélyben. Gyakori az ásványvízforrások feltörése is.

A hagyomány szerint Dofteana és Dormánfalva közt egy régi katolikus templom állt. Egy húsvét éjszakán liturgia idején a török hódítók felgyújtották. Akik megmenekültek, a Valea Kimpuluj-i, szállkai és a dormánfalvi erdőkbe futottak. Később kis katolikus közösségeket alakítottak ki.¹

A továbbiakban a székelyek bevándorlása táplálta a katolikus közösséget az Úz völgyén keresztül a Kászoni-medence irányából érkező bevándorlókkal, akik aztán hamar elrománosodtak az idegen környezetben.

Mivel ez a település Dofteanához tartozik, a régi nyilvántartásokban rendszerint összesítve, Dormánfalvánál közölték az adatait. Jelenleg is a dofteanai plebániához tartozik.

Az 1992. január 7-i népszámláláskor a falunak 1096 lakosából 224-en voltak katolikusok, akik közül Tánczos Vilmos egyetemi tanár felmérése szerint 20 személy ismeri és beszéli a magyar nyelvet.²

Lakói nagy része Dofteanán, az erdőkitemeléseinél, a fafeldolgozó- és a kőolajiparban tevékenykedik.

Valea Lupului (Valea Lupului)

Jászvásár közvetlen szomszédságában, egy sor kis faluban is kialakultak többszáz fős, jelentős csángó katolikus közösségek. Ezek egy része Jászvásár vonzásának hatására a 20. század 60-as, 70-es éveiben keletkezett ipari üzemekben vagy a város körüli ellátó övezet gazdasági egységeiben dolgozik. Ilyen falvak Tomest, Danku, Valea Lupului stb., nem beszélve a távolabbi körzetről, ahol

¹ Blaj, 2003. 7. sz. 11.

² Tánczos, 2001. 166.

Horlești már a 18. században virágzó katolikus közösséggel rendelkezett.

Valea Lupului Jászvásártól nyugatra 5 km-re fekszik, Rediu városi alárendeltségű község faluja, a penicillingyár telephelye. A Bahluj bal oldalán, a Lupului (Farkas) patak völgyében települt. A völgy a Capul Rodiului és az Uric domb közt húzódik, a Jászvásár–Románvásár országút közelében. A Bahluj teraszán, a penicillingyár közelében újkőkori, Cucuteni kultúrához tartozó neolitikus kerámiatöredékeket találtak, hallstatti (vaskori) és népvándorlás kori, 4. századi, valamint 17–18. századi településnyomokra bukkantak.

Természeti feltételeit tekintve középszarmata üledékekre: agyag-, márga-, homokkő-, homokrétegekre a Bahluj negyedkori teraszüldékei telepedtek: agyagok, homok és kavics. Domborzata a Moldvai Mezőség dombos-halmos déli övezetéhez tartozik. Legmagasabb kiemelkedése a Breaza domb, 206 m magassággal. A domboldalak erózióknak vannak kitéve. A felszín nagyrészt kátyús-dombos, és kis fennsíkok képlékeny agyaggal borítva. A teraszokon tipikus csernozjom talajok vannak, leöblített csernozjomok, valamint hordalék-, pocsolya- és sós talajok a völgyekben.

A települést először 1772-ben említették oklevélben.¹

1872-ben fiatal házasoknak osztottak földet itt. Azóta élhetnek itt katolikusok is.

Iași megye földrajzi szótára a 19. század végén az állatállományáról számolt be. Jelentéktelen falu volt, ahol 115 szarvasmarhát, 10 lovat és 15 sertést tartottak.²

Lakossága 1912-ben 331 fő, 1930-ban 378, 1996-ban 1300 és 1977-ben 2420 fő volt.³

Katolikus lakossága 1930-ban 28 fő volt,⁴ 2005-ben 40 család és 162 katolikus lélek élt a településen.⁵

¹ Obreja, 1979. 243.

² Chiriță, 1888. 245.

³ Obreja, 1979. 243

⁴ Manuilă, 1938. 646.; Domokos, 1987. 256.

⁵ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 326.

Katolikus templomát 1991-ben építették, és Szent Antal tiszteletére szentelték fel. Jelenleg a jászvásári Szent Antal-plebánia fiókegyháza.

Gazdasága kisvárosi agrár-állattenyésztő jellegű, kereskedelmi és kiszolgálóegységekkel. A lakosság egy része Jászvásár üzemeiben dolgozik. Itt van az ország legjelentősebb antibiotikum-gyára.

Valéré (Livezi–Valea Rea)

Az egyik néprajzi gyűjtőutunk alkalmával, 1974-ben Esztufuj faluban, amikor készítettem a vázlatot a falu határában, az egyik faluból kivezető útra azt mondták, hogy az Valérébe vezet, majd megemlítették, hogy kapcsolatot tartanak fenn a valérei magyarokkal. Akkor nem sokat mondott ez a név. Később jöttem rá, hogy a Valea Rea (Rossz Völgy) falunév fonetikus magyarításával állunk szembe.

Valéré, új nevén Livezi a Valéré patak mellett a Tázló völgyében, annak a bal partján települt. Két részből áll. Valéréfalu, itt élnek a magyarok a völgy felső végében, és Valérévásárhely (Târguşor). A falu a Bákó–Onyest országút mentén helyezkedik el 44 kilométerre a megyeszékhelytől, Bákótól és 19 kilométerre Onyesttől északra. Innen ágazik ki egy mellékút Berzence és Mojnyest felé.

Domokos Pál Péter a 18. században keletkezett falvak közt említette. Az 1792. évi osztrák katonai térkép leírása szerint Sekui ot Walerea, tehát „Rosszpataki székelyek” elnevezés alatt említette. Orosával összevonva 54 háza volt és 86 családfő, akik 17 ló- és 136 ökörfogatot tudtak kiállítani.¹

Ez azt mutatta, hogy a 18. században nagy település volt itt, és a falu lakói székelyek voltak. A falu birtokosai Bellér Ion, Ivaşcu Ion, Panait és Dumitru Condinopol és Nemţescu voltak. Ők járták ki a fejedelemnél, hogy vásárhelyet alapítsanak, amely a falu mellett néhány száz méter távolságra a főút mellett keletkezett. Mihai Stur-

¹ *Topografische general Beschreibung 1788–1789*. In: Domokos, 1987. 104.

dza fejedelem 1845. évi adománylevele volt a vásárhely alapítóokmánya. Minden vasárnap vásárokat rendeztek itt.¹

Az 1851. évi sematizmus 57 katolikus lakosát említette mint Pusztina fiókegyházát.²

A vásárhelyre nagy számú zsidó telepedett le. 306 lakosából (1891) 250 izraelita volt.

1864-ben iskolát alapítottak a vásárhelyen, de mivel itt kizárólag román nyelven folyt az oktatás, 1891-ben a falu 67 iskolás korú gyermekéből senki nem járt iskolába.³

A 19. századi magyar utazók közül Veszely Károly említette, megjegyezve, hogy egyike volt Pusztina kápolnával rendelkező 14 fiókegyházának. És 1868-ban Bokor József nevű kántora volt.⁴

A *Bákó megye földrajzi szótárában* közölt 1891. évi adatok szerint a falut 91 családfő és 350 lélek lakta, akik 6 lovat, 132 szarvasmarhát, 12 sertést és 17 kecskét tartottak. Ugyanakkor a vásárhelyen 85 család és 306 lakos élt.⁵ Magyar lakosainak a száma 227 volt, amely szám az egész községre vonatkozott.⁶ Ennek egy része élt Valéren, a többi Balanyásán. Volt a faluban egy malom és egy fafeldolgozó-műhely.

1930-ban a népszámlálás alkalmával a falu 438 lakosából 130-an voltak katolikusok, akik közül 114 magyar származásúnak, és 119 magyar anyanyelvűnek vallotta magát. Ugyanakkor a vásárhely 332 lakosából, 8 katolikusból 6-an voltak magyar származásúak és 6-an magyar anyanyelvűek.⁷

Az 1992. január 7-i népszámlálás már új nevén mint Livezi szerepelt. 905 lakosából 215 volt a katolikusok száma, akik közül Tánczos Vilmos egyetemi tanár felmérése szerint 100-an ismerik és beszélik a magyar nyelvet.⁸

¹ Racoviță, 1895. 584.

² Jermey, 1851. I. 323.

³ Racoviță, i. m. 584.

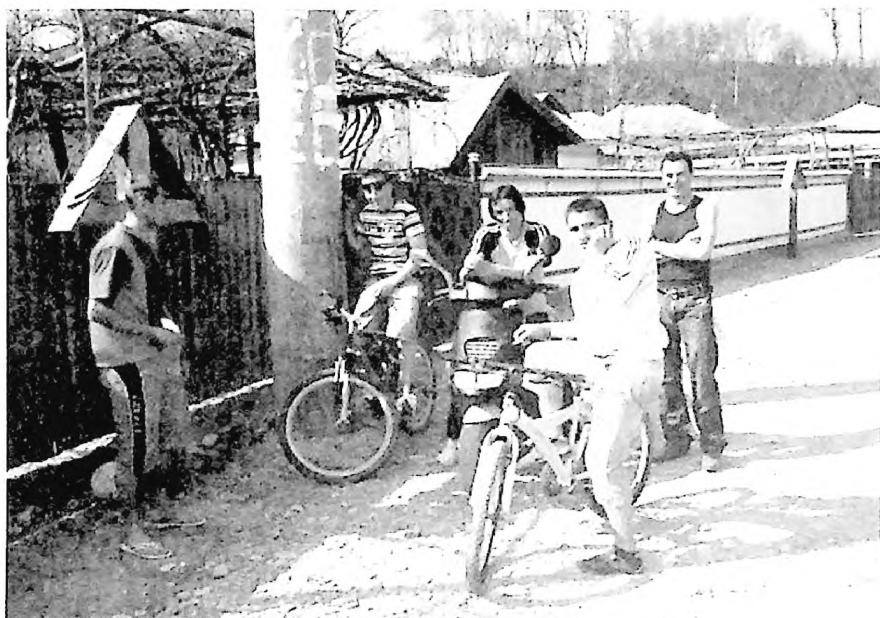
⁴ Veszely-Ímets és Kovács, 1870. 39.

⁵ Racoviță, i. m. 584.

⁶ Uo. 557

⁷ Manuilă, 1938. 40–41., 541.

⁸ Tánczos, 2001. 165.

2005-ben 75 család és 235 katolikus élt a faluban.¹ Paticsfalú, zsendellyel fedett katolikus templomát 1925-ben építették, és Szent Erzsébet tiszteletére szentelték fel.

Lakóinak, a falusiaknak fő foglalkozása megmaradt a földművelés és az állattenyésztés. 1891-ben 763 földműves élt a faluban, míg a vásárhely lakói főleg kereskedők (140), munkások (100) voltak. Újabban sokan dolgoznak a kőolajkutaknál, mások ingáznak Bákó és Onyest üzemeibe. Kereskedelmi és szolgáltatási egységei a mai falunak is vannak.

Vaszló (Vaslui)

Ez a település a középkor és az újkor folyamán jelentős magyar hagyományokkal rendelkezett, számottevő magyar népességgel viszont napjainkban nem találkozunk, de egy kis plebániát most is fent tudnak tartani a katolikusok. A 14–15. században Moldva-szerte a városi lakosság jelentős hányada még magyar volt, a városokat a dokumentumokban még magyar nevükön is emlegették. S a katolikusok jelentős szerepet játszottak azok életében. Ma már csak a hajdani temetők halvány emlékeivel találkozunk, s csak romhalmaz jelezte a régi templomok helyét is, mégis hasznosnak tartjuk bemutatni olvasóinknak hajdani magyar hagyományait, hogy megismerhessük a magyar elem moldvai múltját, amely tetemesen járult hozzá a moldvai állam felvirágzásához, ahol joggal tekinthetjük ma is élő utódaikat államalkotó népességnek.

Vaszló a Berládi-fennsíkon a Központi Moldvai Fennsík, a tutovai és a fälcsi (fälciui) dombok közé ékelődő tágas Vaszlói-medencében fekszik a Berlád és a Vaszló folyók összefolyásánál. Nyugat felé a Berlád folyó tágas völgyére nyílik kilátás, amelynek a jobb oldalán erdőkkel, gyümölcsösökkel, szőlősökkel borított dombok nyúlnak el, amelyek a Racova völgyéből kiindulva párhuzamosan húzódnak. Keleten a Vaszló folyó tágas völgye nyújtózik észak felé, a Delea domb fennsíkja lépcsőzetesen emelkedik, téres gabonaföldekkel.

¹ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 336.

A város központi része a már említett Deleu („Déli”-ből) domb déli részén az azonos nevű patak, a Vaszló és a Berlád folyók közt fekszik. Jelenleg municípium, Vaslui megye székhelye.

A település a legrégebb időktől a Fekete-tenger–Galac–Halics–Balti-tengeri kereskedelmi út jelentős állomása volt. Jelenleg a Berlád–Jászvásár vasútvonal és országút állomása. A 24-es országúton 54 kilométerre fekszik Berládtól, 71 kilométerre Jászvásártól. Vasúton 52, illetve 68 kilométerre a fenti központoktól. Bákótól keletre 85 kilométerre található és a D. N. 2F országút köti össze. Galactól 160 kilométerre fekszik északra.

Vaszló elnevezése kun eredetű, és a szakértők szerint a település a moldvai fejedelemség megalapítása előtti időkben is fennállott.¹ Jerney szerint Oslu vagy a *Budai krónikában* közölt Oslu kun vezér nevére emlékeztet, akit Szent László 1070 körül győzött le.²

Egyes források szerint 1400–1430 közt a Moldvai Fejedelemség központja volt, ahol több oklevelet kelteztek. Így 1435-ben is említették, amikor Ștefan (István) vajda egy ideig megosztotta uralmát testvérével Iliással (Illyés).³ 1436-ban a két társuralkodó erősítette meg Vancea kancellárt birtokában, Vaszlóból keltezve az adománylevelet.⁴

Mint fejedelmi központ már a 14. században városnak számíthatott. Péter vajda 1448. szeptember 15-én kiadott adománylevelében Vasluivásárhelynek (târg) említette, amelynek a határában egy falut (a Bârlad forrásánál), egy méhest (a Racova torkolata közelében) és egy malomhelyet (a Racován) Marco bojárnak adományozott.⁵

Ștefan cel Mare (Nagy István) vajda 1491-ben adományozott privilégiumot Vaszló lakóinak, s a királyi palotát is újjáépítette.⁶ Ugyancsak Nagy István vajda nevéhez fűződik a város ma is meglévő legrégebb templomának az építése, amelyet 1490-ben emeltek, és amely katedrálisként szolgált az évszázadokon át.

¹ *România. Ghid.* 1983. 468.

² Jerney, 1851. 220.

³ *România. Ghid.* 1983. 468.

⁴ Costăchescu, 1931. 484.

⁵ Uo.

⁶ *România. Ghid.* 1983. 468.

A vaszlói fejedelmi palota meglétét más oklevelek is megerősítették. Így például 1471-ben Nagy István vajda a vaszlói palotában tartózkodott, amikor lefejeztette Negrila pohárnokot, Alexa asztalnokot és Isaea kancellárt, akiket árulással vádoltak.¹ 1473-ban a havasalföldi uralkodót, Radut, feleségét, Máriát és lányát, Dochicát is a vaszlói palotában tartották fogságban.² Ugyanabban az évben ott fogadták Kazimir lengyel király követeit, akik a Radu munténiai uralkodóval való megbékélés céljából tettek látogatást.³ A palotának napjainkban csak a romjai láthatók, amelyeket az 1959–1960. és az 1976–1978. évi ásátások hoztak a felszínre, s régészeti védett területként (rezerváció) megtekinthető a Ștefan cel Mare utca 12. szám alatti telken.

Vaszló a továbbiakban is gyakran szerepelt Moldva történelmében. 1514-ben a várostól délre lévő hídnál ütközött meg Bogdán vajda a trónkövetelő Trifăilăvel, akit magyar csapatok is segítettek. A vajda seregei győztek, és Trifăilăt lefejezték.⁴ 1638-ban a Vaszló völgyében György fejedelem a tatárok segítségével verte le Constantin Basarab hadát, akit Mihnea vajda munténiai és Rákóczi fejedelem erdélyi csapatai is segítettek.⁵

Vaszló és környékének a birtokát István vajda megvásárolta és szétszította katonái közt, akik a rahovai csatában a törökök ellen harcoltak.⁶ 1795-ben Mihai Șuțu érvénytelenítette Ștefan vajda adománylevelét és Constantin Ghică főkapitánynak adományozta a vásárt és birtokait.⁷ Egy része később kolostorok birtokába került.

A város őslakóinak, a szabadparasztoknak (részesek) meg kellett harcolniuk a 18–19. század folyamán, míg a város birtokait vissza tudták szerezni. 1880-ban a vaszlói polgárok 16 000 aranyért vásárolták meg a vásárt és birtokait az akkori tulajdonos Elena Șuțutul.

¹ Lahovari et al., V. 1902. 724.

² Uo.

³ Uo.

⁴ Uo.

⁵ Uo.

⁶ Uo.

⁷ Uo.

Az 1864. évi törvény értelmében a polgároknak kiosztott földek mellett még 5058 hektár a korábbi tulajdonosoké maradt.¹

Vaszló lakossága románokból, magyarokból, szászokból, örményekből és zsidókból állt. A magyarok a legrégebb lakói közé tartoztak. Szerepükről számos oklevél tanúskodik.

1450 és 1500 közt Ștefan cel Mare (Nagy István) vajda idejében egy brassói perben két vaszlói magyar polgár szerepelt: Tamás és Berta. A vaszlói városbíró (soltész) és a polgárok előtt szerepeltek mint tanúk, akiket Vaszlóban hallgattak ki, s levélben közölték valomásaikat a brassói kollégákkal.²

Belsius, az osztrák császár követe, 1562-ben Miksához Vaszlóból írott levelében beszámolt a havasalföldi fejedelem fogadásáról, ahol csak a legmagasabb méltóságok (bojárok) és néhány magyar volt jelen.³ A krétai Francisco Candia, a târgoviștei ferencesek gvardiánja 1595–1596-ban beszámolt arról, hogy sok moldvai városban van római katolikus templom, így Vaszlóban is.⁴

Quirini püspök egyházlátogatása alkalmával, 1597-ben a moldvai katolikusok 15 városban és 16 faluban éltek. 1691 családban 10 704 lelket írt össze.⁵ Az akkori Moldva lakosságát Petru Șchiopul (Sánta Péter) vajda 49 700 főben állapította meg, akik közül mintegy 15 000 volt a katolikusok száma, akiknek nagy részük magyar, kisebb részük német volt.⁶ Bernardino Quirini jelentésében egy Benedek nevű erdélyi papról is beszámolt, aki a vaszlói katolikusoknak protestáns módon celebrálta a szertartást.

A 17. századból a moldvai városok magyar lakosságának a pusztulásáról tudósítottak. Sokan pestisben haltak meg, mások Lengyelországba vagy Erdélybe menekültek, megint mások a szkizmatikusokhoz (ortodox hitre) tértek át.

A 17. századi Vaszló legteljesebb leírását a *Bandinus kódex*ben olvashatjuk: „A Husztnál jóval kellemesebb fekvésű, hosszú s széles

¹ Lahovari et al., 1902. V. 724.

² Bogdan, 1913. 10.

³ Călători, II. 1970. 145.

⁴ Călători, III. 1971. 145.

⁵ Călători, IV. 1972. 37.

⁶ Domokos, 1987. 53.

dombon fekszik. Hajdan a magyar lakosok száma nagyobb volt, akik több mint 300 házban laktak. Templomuk, plebánusuk és tanítójuk volt, most (Bandinus látogatása idején – G. L.) holmi romhalmaz mutatja, hogy itt valaha templom volt. Amikor idejutottunk, a temetőből akolt akartak csinálni a tehének részére, de istentelen törekvésüket jelenlétünkkel megakadályoztuk. A templomot a lengyelek 20 évvel azelőtt felgyújtották, az oltár felszerelését elrabolták, az oláhok pedig egészen feldúlták. [...]. Ezelőtt 6 évvel még 30 ház volt a katolikusokkal, [...]. de akkor már csak 4 van, és az összes katolikusok gyermekekkel együtt 16-on vannak. [...]. Most (Bandinus idején – G. L.) örmények és oláhok laknak e helyen. Az oláhoknak 300 házuk van, az örményeknek 100. [...]. Régen szőlőművelést is űztek. [...]. Ezidőben a mi egyházunknak is (katolikus) két szőlőse volt [...]. Magtermő erdők vannak, mogyoróban, almában, szilvában, körtében, dióban, cseresznyében s meggyben nem szűkölködik. A nagyobb fajta halakat a Dunából hozzák, a kisebbeket a város melletti folyóból fogják.”¹ Magyar lakói ekkor *Fazakos, Michael Basilides, Matene (özvegy) Fábján, Miklos és Demetrius* voltak.²

Iosif Gabor a *Moldvai katolikus közösségek szótárában* megkérdőjelezi Bandinus egyes adatainak a hitelét. A korabeli, az egyházzal kapcsolatos adatokat hiteleseknek kell tartanunk, ugyanis azok egy felettes szervnek a saját híveikről készült beszámolóin alapulnak. Hibalehetőségek nincsenek kizárva a más közösségekről adott körülbelüli és a múltra vonatkozó számok esetében, amelyek becslés, illetve emlékezet alapján születtek. Ha nem is vesszük biztosnak a számokat, a lényegen nem változtat: hogy sokan voltak. A Moldvai Fejedelemségek első századaiban kétségtelenül lehettek magyar többségű városai Moldvának. Ha nem, indokolatlanok volnának magyar elnevezések, mint az Egyedhalma, Karácsonykő, amit a korabeli moldvai népesség is átvett. A román katolikus történetírásban azonban létezik a múlt tagadásának vagy lekicsinylésének a tendenciája. Ezért főként a 17. század utáni időkkel foglalkoznak, elhanya-

¹ Domokos, 1987. 357. *Codex Bandinus*.

² Uo. 437.

golva a közösség régi történetét, nyilván a magyar múlt tagadásának szándékával.

Iacob Dluski 1683-ban a Fide Propagandának küldött jelentésében azok közt a helyek közt említette, ahol van katolikus templom, de puszta, elhagyatott.¹ Vlas Koicevic 1661-ben arról értesítette a kongregációt, hogy Vaszlóban csak a helye létezik a katolikus templomnak, amely fából volt. Valamikor magyarok éltek ott, de csak 14-en maradtak, a többiek elpusztultak pestisben.² (Alátámasztja Bandinust.)

A 17–18. században nagyon hanyatlott a város, miután 1659-ben leégett. 1700-ban a török porta felé haladtukban lengyel követek tudósítottak Vaszlóról is. Így Radzewski beszámolójában leírta, hogy március 3-án érkeztek Vaslui puszta városkába, amely csak a hajdani moldvai épületeinek a romjaiból és maradványaiból állnak, ahol csak néhány falusi ház maradt.³

II. Rákóczi Ferenc követei, Bay és Pápai Gáspár, a krími tatár kán udvara felé tartó útjukban 1705. december 30-án érkeztek Vaszló faluba, ahol még a lovak számára sem találtak menedéket.⁴

A magyarokon kívül régi hagyományai vannak a vaszlói örmény közösségnek is. Már 1408-ban Alexandru cel Bun (Jó Sándor) több örmény családot telepített le a városban. 1562-ben arról panaszkodtak a város moldován (román) lakói, hogy az idegenek, főleg örmények, zsidók és görögök kizsákmányolják őket (a magyarok nem számítottak idegeneknek). Ezért V. István, Nagy István unokája utasította Vaszló porkolábját, hogy akadályozza meg az idegeneket, hogy birtokot vásároljanak Vaszlóban, mivel Ștefan vajda adománylevele arról rendelkezett, hogy az a város lakóinak tulajdonát képezze. Aleppói Makarie Paul főesperes Moszkva felé utaztában 1650-ben beszámolt a vaszlói örmény templomról is.⁵

A 20. század elején Nicolae Iorga, a nagy román történétíró mutat be a 100 évvel ezelőtti várost. Fekvését Dorohojéhoz hasonlította,

¹ Călători, 1980. VII. 375.

² Uo. 140.

³ Călători, VIII. 1983. 170.

⁴ Uo. 339.

⁵ Lahovari et al., 1902. V. 724.

megjegyezve, hogy a Vaszlóé sokkal szebb annál. Az utcák azonos szinten vannak a medencében, körös-körül erdővel borított magas hegyek (dombok) peremezik. A gerincek felől születő gyors szelek megtisztítják a levegőjét, úgyhogy Vaszló Moldva legegészségesebb városa. Vasárnapok kivételével szép csendes városnak írta le, ahol a házsorok közt az utcákról a kék dombok felé nyílik kilátás. Az utcák végéről felejthetetlen látvány nyílik a völgy nyomornegyedei és a szélesen megművelt szántóföldek felé. Vásárkor a szürposztós-kisködmönös parasztok sokasága mindent belep, s hangzavaruk elnyomja a zsidók elnyújtott énekeit.¹

1872-ben 7760 lakost számlált.² 1899-ben (Iorga országjárása idején) a népszámlálás tanúsága szerint mindössze 9024 lakosú kisváros volt.³ A mai Vaszló Bârlad megye közigazgatási központja. 1980-ban 49 000, 2002-ben 70 571 lakosú⁴ ipari-kereskedelmi központtá vált. Építő- és szigetelőanyagok, műszer-, bútorgyártás, növényiolaj- és textilipar központja. Kiterjedt tömbháznegyedekkel, parkokkal rendelkezik. Minden kedden és pénteken hetivásárokat tartottak, míg országos vásárát szeptember 1. és szeptember 8. közt rendezik meg.

A katolikusok száma a két világháború közt növekedett, ezért 1942-ben templomépítéshez kezdtek, s 1943-ban fel is szentelték Szent Péter és Pál apostolok tiszteletére. 1985 óta önálló plebánia. 1990-ben új templomot építettek. 2005-ben 139 család, illetve 351 hívő volt a katolikusok száma.⁵

Vaszló legfontosabb idegenforgalmi nevezetességei közé tartozik a fejedelmi udvar régészeti bemutatása (Ștefan cel Mare utca 12. sz.), a Keresztelő Szent János-templom, amelyet 1490-ben építettek, a Mavrocordat-ház (Ștefan cel Mare utca 4. sz.), amelyet a 19. század elején építettek neoklasszikus stílusban. Homlokzatai gazdagon díszítettek s értékesek belső stukatúr díszítményei. A Ghica-ház szintén klasszikus stílusú, s a 19. század elején épült.

¹ Iorga, 1972. 18.

² Frunzescu, 1872. 517.

³ Lahovari et al., 1902. V. 723.

⁴ http://www.edrc.ro/recensamant.jsp?regiune_id=1&judet_id=427&localitate_id=428

⁵ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 340.

A Ștefan cel Mare téri, modern stílusban emelt monumentális épületegyüttes szintén jelentős az adminisztratív palotával és a kultúrházzal. A Vaslui Megyei Múzeum (Independenței út 1. sz.) gazdag régészeti, történelmi, néprajzi és népművészeti gyűjteménnyel rendelkezik.

Számos emlékmű díszíti a várost. Kiemeljük *Ștefan cel Mare* (Nagy István) vajda állószobrát, kezében karddal, amely Eftimie Bârlădeanu műve, és a Ștefan cel Mare sugárúton áll; a *Függetlenség emlékművét* és *Peneș Curcanul* szobrát a városi temetőben. A város fontos nevezetessége a COPOU park, amely a *Mihai Kogălniceanu* utcából nyílik. A park központi sétányát *Mihai Kogălniceanu*, *Alecu Russo*, *Ion Creangă* és *Mihai Eminescu* mellszobrai díszítik.

A környék kirándulóhelyei közül kiemeljük a várostól délre a D. N. 24 mentén elhelyezkedő Magas hidat (Podul Inalt), ahol 1475. január 10-én Ștefan cel Mare vajda moldvai és székely katonákból álló, 4000 főt számláló serege megsemmisítette Szulejmán szultán 100 000 főt számláló seregét, amelyet a sűrű ködben csellel csapdába csal.¹ Itt emelkedik a Mircea Ștefănescu szobrászművész alkotta szoboregyüttes, amelyet a vajda szobra ural. Az út mentén távolabb 17 kilométerre van Kraszna falu, ahol 1450-ben II. Bogdan serege győzte le a lengyel hadsereget. Vaszlótól északra 5 kilométerre található a Hârbeanca erdő természetvédelmi terület.

Észak felé van 17 kilométerre a 17. századi moldvai kastélyok (conache) stílusában épült Rosetti Solescu háza, ahol Alexandru Ion Cuza kötött házasságot Elena Rosettivel. A 9 kilométer távolságra lévő Zapodni falu népművészeti központ, amely hagyományos szötteseiről nevezetes.

Vaszló a 14–17. századokban virágzó magyar élet színtere volt. Az egész település elpusztult, s a 18. század óta mint román többségű város született újjá. A 20. század második felében mint megyeközpont egyik fontos közigazgatási kulturális, kereskedelmi és ipari központtá vált.

¹ *Román Krónikáirók*. 1983. 138. Grigore Ureche: *Moldva Krónikája*.

Velény (Văleni)

ASzereten túli falvakban Bákótól délre is sok katolikus közösség él. Ezek részben teljesen magyar falvak, mások vegyes lakosságúak. Az egészében katolikus faluk nagy része ma is őrzi magyar anyanyelvét, de vannak, amelyek napjainkban kerültek a nyelvcsere előhaladott állapotába. Ilyen a most tárgyalt Velény is, amely a Szerettől délkeletre lévő mintegy 27 település egyházi központja volt, s hosszú időn keresztül plebániaközpontja. Napjainkra a legnagyobb közösségek: a diószéniek, lábnikiak, magyarfalusiak, ketrisiek, hordzsestiek önálló plebániákat kaptak. Velényhez most már csak egyetlen fiókegyház tartozik, a vegyes lakosságú Várnica.

Velény a Rekettyés patak völgyében a Cornicel patakkaal való összefolyásánál fekszik részben a domboldalban, mintegy 28 kilométerre Bákótól délkeletre, 18 kilométerre Diószéntől.

Közigazgatási helyzete gyakran változott. 1864-től 1906-ig Milest község faluja volt. (A községközpont egy kisebb, de román többségű település volt). Azután Parincseához csatolták. Közben egy rövid ideig 1965–1969 közt a többségben csángó lakosságú Hordzsest faluja is volt. Jelenleg Parincea (Parincsea) községhez tartozó falu. A községközponttól 3 kilométerre délnyugatra fekszik. Nevét az azóta eltűnt Velény falutól örökölte, melynek lakói leereszkedtek a völgybe.

A falu keletkezéséről több nézet alakult ki. A *Lumina Creștinului* katolikus folyóirat monográfiaírója 1840-re teszi a falu keletkezését, ugyanis az 1835. évi orosz katonai térképen nem tüntették fel.¹ Ez könnyen megcáfолható téves feltételezés, ugyanis az 1792. évi osztrák térkép leírásában – tehát jóval korábban – már szerepelt 598-as sorszámmal. Igaz, hogy csak 9 házból állt, és csak 3 szolgálatra alkalmas személyt írtak össze,² de létezett.

Jerney János 1841–1845 közti utazásáról készült naplójában szintén leírta ezt a falut is. Akkor már 39 család, illetve 202 lélek élt a

¹ Gherghel, 1993. 3. sz. 5.

² In: Domokos, 1987. 105. Forrás: *Topografische general Beschreibung*.

faluban. Szent János tiszteletére szentelt temploma volt, amelyet már 1840-ben plebánia rangra emeltek. Lakóiról azt írja Jerney, hogy Szabófalváról származó csángó magyarok, akik mind tudnak magyarul. Hegyoldalban fekszik. Lelkésze Kónya József Kornél, aki 1845-ben jött ki Moldvába.¹ Így tévesnek kell ítélnünk a földrajzi szótár adatát is, amely szerint templomát 1850-ben a lakók építették, ami helytálló lehet, csak több mint egy évtizeddel korábban. Petrás Incze János is megerősítette, hogy az eklézsia 1840-ben alakult meg.² Nyilvánvaló, hogy korábban kellett, hogy telepítsék a falut. A templomnak is fel kellett épülnie, s a plebánia alapításának is meg kellett, hogy teremtdjének a feltételei.

Jerney utazása idején Jenuecz kisebb rangú bojár birtokosa volt.³ Gherghel, a kisonográfia írója Petru Sturdzát jelölte birtokosául, aki Chiftelnicáról, egy szomszéd településről hozta ide a lakóit, ugyanis mindkét falu az ő birtoka volt.⁴ Arra viszont semmi jel nem utalt, hogy Chiftelnicán valaha is magyarok éltek volna. Így a korabeli magyar utazóknak kell higgyünk, akik az események korabeli szereplőitől pontosabb információkkal rendelkeztek.

A moldvai falvak közigazgatási felosztásáról készült tanulmány szerint a falu lakói fokozatosan telepedtek meg, ami igaz is lehet: 1840-ben még csak 10 család volt, 1846-ra már 24-re nőtt a számuk.⁵

Első temploma a lakosság erőfeszítésének és a szomszéd faluk katolikusai összefogásának köszönhetően jött létre.⁶ Ez a templom a szakadéktól délre épült, amelyet 1939-ben a szakadéktól északra építettek újjá. Csak 1946-ra készült el a templom az új helyen, amelyet a velényi lakosság fedezett pénzzel, munkaerővel és fogatokkal. Ennek a templomnak betonalapjai, téglafalai, fa tetőszerkezete és cserépfedele van. Kétoasztatú. A tulajdonképpeni templomhajó a szertartás céljára szolgál, a szentélyben pedig a miseruhákat őrzik. Be-

¹ Jerney, 1851. I. 219.

² Petrás, 2004. 66.

³ Jerney, 1851. I. 212.

⁴ Gherghel, 1993. 3. sz. 5.

⁵ Uo.

⁶ Uo.

épített területe 252 négyzetméter.¹ Román stílusban épült, amelyet moldvai stíluselemekhez igazítottak. Az oltár puhafából készült, egyszerű kis klasszikus orgonája van. Belső terét Negulescu által 1957-ben festett képek díszítik. 1946-ban szentelték fel, és 1974-ben renoválták. 1976-ban az aradi Mittaller testvérek újabb vízfestményekkel és aranylemezekkel díszítették a templombelsőt.

A Misszió 1850. évi sematizmusában 245 hívőt említettek, és 1844. évben épült templomát Nepomuki Szent Jánosnak szentelték fel.²

1857-ben 289 lakosa volt, s még 16 fiókegyházat szolgált ki. Ezek közt volt Hordzsest 298 hívővel, Parincea 180 hívővel és templommal. A fiókegyházak felsorolásából kitűnik, hogy majdnem minden faluban éltek katolikusok 30-70 lélekszám közti közösségekkel. Így Furnikár 69, Varnica 68, Galeri 54, Răcătău 50, Barga 40, Racova 39, Ungureni 36, Medelen 36 hívővel. A nagy közösségekkel együtt, mint Magyarfalu, Diószén stb., 3032 hívővel rendelkezett ez a plebánia 1857-ben.³ Az 1875. évi sematizmus szerint már csak 6 fiókegyháza volt és 2787 hívője.⁴

Bákó megye földrajzi szótára szerint 1891-ben 84 család, illetve 349 hívő élt a faluban. Tartottak 51 lovat 174 szarvasmarhát, 22 sertést, 1 kecskét és közel 200 juhot.⁵

Az 1902. évi sematizmus 202 hívőt jelölt meg Velényben, 455-öt a szomszéd Hordzsesten és a kisebb falvakban összesen 275-öt.⁶

Az 1930. évi népszámlálás adatai szerint 574 lakosából 470-en voltak katolikusok, s Magyarfalun kívül Dineț, Bâzgă, Fulgeraș, Furnicari, Fântâneanu és Galeri falukat jelölték meg fiókegyházaként, ahol Magyarfalut leszámítva 653 katolikus lakost és ebből 74 magyar nemzetiségűt és magyar anyanyelvűt írtak össze. Ebbe nem

¹ Uo.

² Gabor, 1996. 287.

³ Kovács, 1870. 50.

⁴ Domokos, 1987. 112.

⁵ Manuilă, 1938. 540.; Domokos, 1987. 119.

⁶ Auner, 1908. 81–82.

számítottam bele a szintén hozzá tartozó Magyarfalut, ahol 843 katolikus lakosból 837 magyar nemzetiségű és magyar anyanyelvű volt.¹

Domokos Pál Péter 1932-ben járt Velényben, ahol 90 magyar családot talált. A plebánia 70%-ban magyar volt, amelyet Karl Rist német, magyarul nem tudó pap kormányozott, annak ellenére, hogy híveinek több mint fele magyarul beszélt. A szomszéd falu Hordzsestről megállapította, hogy az egykor színmagyar, csángó lakta helyen csak az öregek tudnak magyarul.² Ennek ellenére az 1930. évi népszámláláskor Hordzsesten 1316 lakosából 814 katolikus volt, s 207-en magyar nemzetiségűeknek vallották magukat.³

1992-ben december 31-én 207 család, illetve 718 lélek volt katolikus Velényben.⁴

2005-ben 194 család, illetve 585 lélek volt a katolikusok száma.⁵

A falu ma is meglévő templomát téglából építették 1937-ben a falu főutcája közelében és az Úr színeváltozása tiszteletére szentelték fel

Velény lakói földművesek voltak, régen a bojár földjén mint jobbágyok (clăcaș) dolgoztak. 1864-ben földhöz jutottak, s ma is ez a fő megélhetési forrásuk, habár már többen ingáznak, s a bákói ipari üzemekben vállalnak munkát. Legfontosabb termékei a beültetett terület arányában a kukorica, búza, árpa, zab, kender, burgonya, bab és ánizs. Nagy területen kaszálók és szőlősök is vannak. Fehérbort és vörösbort készítenek. Ezenkívül párolnak még szilvapálinkát és törkölypálinkát is.⁶

Velény falu közvetlen szomszédságában régi magyarokra utaló emlékek is vannak. Így az Apród völgyében (Valea Aprodului) régi magyar elnevezések is fennmaradtak. Itt van a Buzogány vára (Cetățuia Buzduganului), az Apród lápja és mások.

¹ Domokos, 1987. 172–173.

² Uo. 233.

³ Uo. 173.

⁴ Gherghel, 1993. 5.

⁵ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 340.

⁶ Racoviță, 1995. 365.

Velény (Văleni)

A 18. század második felében a Balș birtokra magyar katolikus katolikus lakosság telepedett a Moldván túli terület dombok, erdők közé rejtett völgyeibe. Így keletkeztek Talpa, Dávid, Breáza katolikus telepei. A most bemutatott Velényben a román lakosság mellett kis katolikus telepét hoztak létre, amelyben a katolikus lakosság időnként el-elapadt. Lehetséges, hogy sokan beolvadtak a többségi román lakosság közé.

Velény a Marenku (Brăteasca) egyik bal oldali mellékpatakának, a Șarpének (Kígyó) völgyében keletkezett hajdani községközpont, jelenleg Botești község faluja, Románvásártól északnyugatra, 25 kilométer távolságra.

A falu a Cosma Șarpe bojár birtokán keletkezett. Neve a román „vale” („völgy”) szóból ered, és völgylakókat (völgyieket) jelent.

Természeti környezete a Szub-Kárpátok a Moldva folyó völgye felé alacsonyodó lankái közt található. Szerkezetileg a harmadkori rétegek: homokkő, konglomerát, márga gyűrt rétegei alkotják, amelyeken szürke és barna erdei talajok alakultak ki. A hajdani Román megyének ez volt a legkiterjedtebb erdők által borított területe.

Velény neve már a 16. században is előfordult. Az ortodox templom alapítólevele szerint 1519-ben építették. Régen Schiainak nevezték a falut.¹ A Jézus Társasága megbízásából Moldvába utazó jezsuita Schönhonovianus 1588. szeptember 30-i jelentésében Brutti adataira támaszkodva felsorolta Moldva fontosabb városait, falvait. A faluk közt Szabófalva és Tamásfalva nevei mellett Velény neve is szerepelt. Lehetséges, hogy már akkor lehettek magyar lakói, bár erről nincsenek más adataink, amelyek alátámasztanák.

A források nagy része a 18. századi csángó települések közt emlegeti: az utolsó tatárbetörés (1758) után a Szeret-völgyi magyar falvakból menekült bujdosók telepedtek Balș bojár birtokára, a dombok és az erdők védelmébe. Azután a madéfalvi veszedelem után tömegesen menekülő kivándorló székelyek közül is sokan letelepedtek

¹ Gabor, 1996. 287.

ezen a tájon. A menekültek egy a mai falutól nyugatra lévő, ma már nem létező Cocoşelu (Kakaska) faluból telepedtek ide.¹

Az 1792. évi osztrák katonai térkép leírásában „Weleni”-t Dávid és Kokosh helységekkel együtt összevonva említették a 41. térkép-részleten, összesen 30 házzal, 20 családfővel, akik 5 ló- és 58 ökor-fogatot tudtak kiállítani.²

Jerney János a 19. század közepén Halasfalva félegyházaként említette, ahol 50 lélek a katolikus magyar, akik nem tudják már nyelvünket.³

Kovács Ferenc mint Talpa fiókegyházát említette, amelynek 57 katolikus lakosa volt, amint azt 1857-ben közölte a jászvásári katolikus vikariátus jelentése.⁴

A 19. század végén megjelent *Román megye földrajzi szótárában* 180 házat, 241 családfőt és 950 lakosát említették. Ez a forrás lakóit románokként írta le.⁵

Az 1930. évi népszámláláskor 1152 lakosából 79 volt katolikus, akik közül 69 magyar nemzetiségűnek, 5 magyar anyanyelvűnek vallotta magát.⁶ Az 1992. január 7-i népszámlálás idején 825 lakosából 29-en voltak katolikusok.⁷ 2005-ben 15 család, illetve 34 lélek volt a katolikusok száma.⁸

Velény katolikus templomát 1958-ban építették téglából. 1960-ban a Szentkereszt felmagasztalása tiszteletére szentelték fel, szeptember 14-én tartott búcsúval.⁹ Velény lakói földművesek és állattenyésztők. A falu agrár-állattartó jellegű, de hagyománya van a kereszmesterségnek is, amint azt a 19. századi földrajzi szótárban is megemlítették.¹⁰ Meg kell még említenünk, hogy a megye legerdőbb területén fekszik. A patakon malmok találhatóak, a faluban kereskedelmi és kiszolgálóegységek is vannak.

¹ Uo.

² Domokos 1987. 104. Forrás: *Topografische general Beschreibung*. Wien, Kriegsarchiv.

³ Jerney, 1851. I. 219.

⁴ Kovács, 1870. 49.

⁵ Condrea, 1891. 150.

⁶ Manuilă, 1938. 370–371., 706.; Domokos, 1987. 252.

⁷ *Moldvai Magyarság*. 2002. 13.

⁸ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 322.

⁹ Uo.

¹⁰ Condrea, 1891. 150.

Vermes (Vermești)

A gastól és Aszótól délre a Tatros völgye szélesre tárul, és a folyó egy tágas medencén, a Dormánfalvi- (Därmănești-) medencén folyik át. A medence 25 kilométer hosszú és legnagyobb szélessége 14 kilométerre is kitágul. 15-20 településnek ad otthont. Ez az életkamra a Keleti-Kárpátok nagy medencéi közé tartozik, és kedvező feltételeket biztosított újabb és újabb telepek létrehozásához, főleg a Székelyföldről menekülők számára, akik szülőföldjük közelében óhajtottak letelepedni. Egyesek Vermesen, mások Laponon, Bogátán vagy Degettesen alkottak újabb falukat vagy falurészeket.

Vermes a medence északkeleti részén települt az Ormenis (Ürmös) patak mellett, ahol a medence északkeleti nyúlványa alakult ki a Mojnesti-nyereg felé, a Tatros bal partján, annak az alsó teraszain, a Cetățuia domb lábánál. A 20. század közepéig külön település volt Kománfalva (Comănești) szomszédságában, majd annak a hatáskörébe került s egyik negyedévé vált. Megőrizte azonban falusias építkezését és szétágazó szerkezetét. 53 kilométerre fekszik Bákótól, 9 kilométerre Dormánfalvától, 82 kilométerre Csikszeredától és 37 kilométerre Gyimesbükkötől.

Elnevezése a magyar „verem” szóból származik.

Természeti környezete a Dormánfalvi-medencéhez tartozik, amely tektonikus úton jött létre a szarmata időszakban a külső középkori flis egy részének a besüllyedése által. A medence talapzata szenon, eocén és oligocén rétegekből áll (meszes márgák, homokkövek, bitumenes márgák és agyaggalák). Ez a talapzat gáz- és kőolajmezőket rejt magában. A medence szarmata és meociai agyagos, márgás, homokköves rétegekkel töltődött fel, szénrétegekkel, amelyek jobb minőségűek a hegyek peremén a kontaktövezetben. A paleogén talapzatra diszkordánsan telepedtek homokköves, koglomerátos rétegek, bő kőolajtartalékokkal. Így ez a medence valóságos kincsesbánya keleti és déli részén kőolajtartalékokkal, nyugaton széntelepekkel és ásványvízforrásokkal. A medence domborzatát a Tatros teraszai és enyhén hullámos térszín uralja erdőtalajokkal.

Vermes éghajlata kedvező a mezőgazdaságra is, ugyanis itt fön típusú szelek fújnak. Mivel itt a nyugati szél az uralkodó, ezért melegebb a környező hegyvidék éghajlatánál. Télen hőmérsékleti inverziók is gyakoriak (vagyis a hőmérséklet a magassággal nem csökken, hanem növekszik). A tölgyerdő 500 méterig felemelkedik a lejtőn. Fennebb bükkösök és fenyvesek keretezik a medencét.

Bákó megye földrajzi szótárában 1895-ben mint Väsieshti község faluját mutatták be, mint a domb lábánál elhelyezkedő falut a Baszujok patak völgyében. Ortodox temploma volt, amelyet 1864-ben egy Dolis nevezetű építtetett. 75 családfő és 300 lakos élt a faluban, akik 18 lovat, 208 szarvasmarhát, 102 sertést és 103 kecskét tartottak.¹ A faluban voltak még nyersolaj- (pakura-) kutak is. Magyar lakóit a községhez tartozó román faluk lakóival együtt közölték, akiknek jó része Vermesben kellett lakjon. 131 magyar és 3 örmény is élt a román lakosság mellett.²

Magyar lakóit Sebestyén Ede is megemlítette a 20. század elején, közölve, hogy Dormánfalva fiókegyházát képezték.³

Az 1930. évi népszámláláskor 376 lakosa volt, akik közül 85-en voltak katolikusok. 70-en magyar nemzetiségűeknek és 23-an magyar anyanyelvűeknek vallották magukat.⁴

1996-ban 112 család, illetve 395 katolikus lélek élt Vermesben.⁵

2005-ben 94 család és 265 fő volt a nyilvántartott katolikusok száma.⁶

Katolikus templomát 1910-ben építették és a Szentlélek eljövetele tiszteletére szentelték fel. 1933-ban új templomot építettek. 1989 óta a kománfalvi katolikus plebánia fiókegyháza.

Vermes lakóinak nagy része Kománfalva város üzemében dolgozik, de falusi gazdálkodással, fölműveléssel és állattenyésztéssel is foglalkoznak, nem beszélve a háziiparról és népművészetről (szövésfonás).

¹ Racoviță, 1895. 595.

² Uo. 593.

³ Sebestyén, 1904. 40.

⁴ Manuilă, 1938. 34–35., 538.; Domokos, 1987. 170.

⁵ *Almanahul Presa Bună*. 1996.

⁶ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 321.

Versesst (Verșești)

A Tázló völgye már a legrégebb idők óta lakott. A kunok után a székelyek népesítették be és tartósan birtokolták, már a Moldvai Fejedelemség megalakulása előtti időben. A fiatal moldvai állam fokozatosan átvette a terület feletti uralmat, de igyekezett érdekeltté tenni az itteni magyar lakosságot. Nagy tisztségeket adományoztak (a moldvai bojárok egy része magyar volt a 15. században is), s szabadparaszti részesekké tették az itt lakó parasztok jó részét, akik szabadon birtokolták javaikat.

Versesst a Tázló jobb partján települt falu, amely két részből állt: Alsó- és Felsőverseszből, amely Versesst néven egyesült mint Sánduleni község faluja. A Poszáda patak mentén a Tázló árterületén és teraszain települt Berest-Tázlótól néhány kilométerre délre, Onyestől 20 kilométerre északra, Bákótól 34 kilométerre nyugatra. A faluból egy mellékúton lehet kijutni a faluból a Tázló bal oldalán haladó Onyest–Bákó-országútra.

Természeti környezetét tekintve a szub-kárpáti Tázló–Kászon-medencéhez tartozik, ahol miocén üledékek képezik az altalajt, amelyre a Tázló pleisztocén és holocén (negyedkori) üledékei rakódtak le. A folyó $\frac{1}{2}$ –2 kilométer széles árterülete mellékén a folyó 7 teraszszintet alakított ki 5–8 métertől 130–140 méter relatív magasságig. 5–8, 8–12, és a 20–22 méter magas teraszokra települt a falu. Talajai főleg erdei és ártéri talajok.

A falu neve a magyar Veres családnévből származik.

Moldva régi okirataiban több említés is van a Veres (romános átírásban Veriș) névről. Így 1432-ben Vana Virișt említik.¹ 1436-ban Dan Meschiát 8 falu birtokába helyezték. A faluk közt szerepelt Onyest és Verișești település is, amelyek a Tázló völgyében lehettek és a mai Onyest és Versesst faluknak kellett megfelelniük.²

Egy 1546. évi oklevélben külön kitértek a Veres névre is. „Egy Verișanii a falu a Cobâln, ahol Veriș volt.”³

¹ Costăchescu, 1931. I. 457.

² Uo. I. 487–488.

³ Uo. I. 106.

A fenti okiratokból megállapítható, hogy összefüggés van a hajdan Moldvában jeleskedő Veres családdal, amelynek Oana vagy Vana, Borbála és Tódor tagjai voltak, és Verișești falu a mai Vereșești de Jos helyén vagy környékén lehetett.¹ Itt megjegyezzük, hogy a Tázló túlszéljén van Prisaca vagy Vidráska falu, amely szintén Vereșești de Sion régi néven szerepelt.

A mai települést a 19. század végén megjelent *Bákó megye földrajzi szótárából* ismerjük, ahol megemlítették magyar lakóit is, akik Alsóversesten éltek. 170 család, illetve 691 lakosa volt, akikből a szótár tanúsága szerint 106-on voltak magyarok, s a lakosság 26 lovat, 359 szarvasmarhát, 63 sertést és 10 kecskét tartott.² Ortodox templomát 1890-ben építették, katolikus temploma pedig a szótár megjelenése idején épülőfélben volt.³

A Tázló szemközti, bal partján, a faluval szemben emelkedtek a bojárházak, körülöttük nagy kertekkel és egy halastóval. Egy nagy fákkal szegélyezett út vezetett az erdőbe, ahol az uraságok vadásztak.⁴

Felsőversestet Costinest néven tárgyalta a szótár, ugyanis Costin Roset földesúr így nevezte el. Ott mindössze 4 család és 22 lakos élt.⁵

A magyar katolikusok jelenlétét a pusztinai plebánia *Status animarumában* (évi jelentés) már 1840-ben „Versest hungaricae Vidráska” néven megemlítették Secară birtokán. Akkor 30 család és 150 hívő élt ott.⁶

A Misszió 1850. évi sematizmusából kiderül, hogy a vidraskai kis templom Szent Szűz Mária tiszteletére volt felszentelve. A pusztinai plebánia statisztikai jelentésében megemlítették az új templom építésének a kezdetét is. Így a szótár által is megemlített templom építése előtt már volt egy régiebb temploma is.⁷

¹ Domokos, 1987. 551.

² Racovița, 1895.

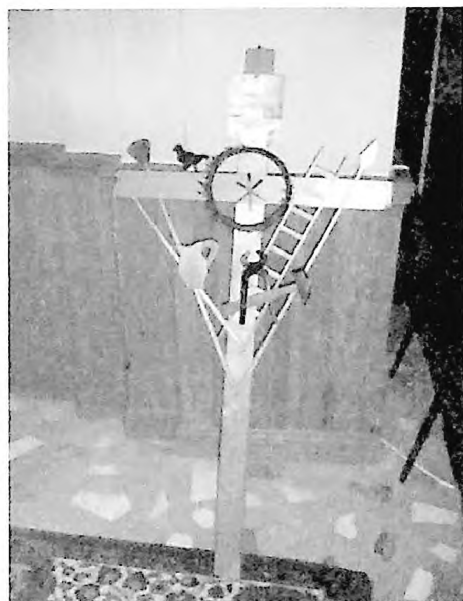
³ Uo.

⁴ Uo. 595.

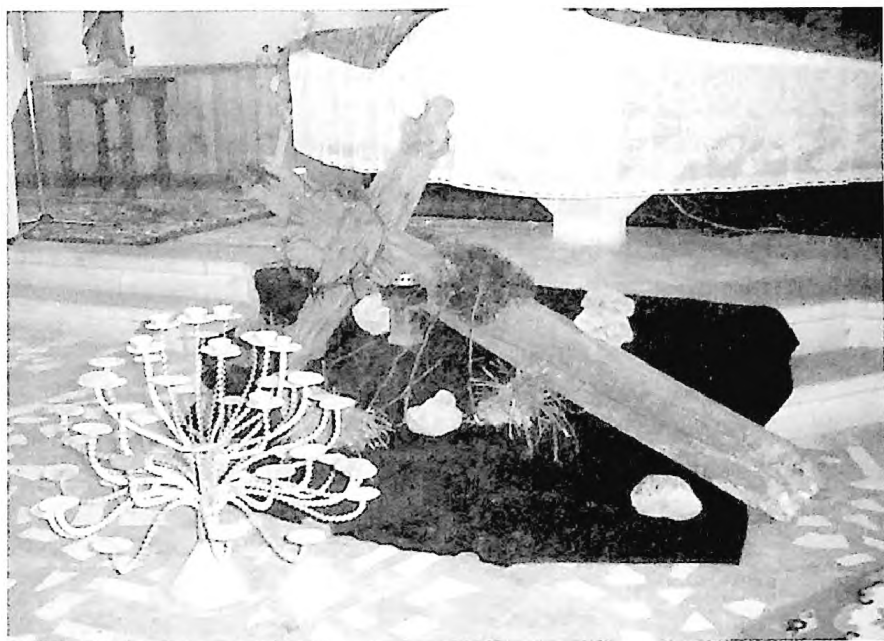
⁵ Uo. 245.

⁶ Gabor, 1996. 291.

⁷ Uo.

Az 1930. évi népszámlálás külön tárgyalta a két települést. Alsó-versest 115 katolikus lakosából 103-an magyar származásúaknak vallották magukat, de csak 1-et írtak be magyar anyanyelvűnek.¹ Felsőversest 28 katolikus lakosának mindegyike magyar származásának és magyar anyanyelvűnek vallotta magát.²

Az 1992. évi népszámlálás adatai közt Gyidrácska és Versest együtt szerepeltek 1029 lakossal, amelyből 215 volt a katolikusok száma, és Tánczos Vilmos egyetemi tanár felmérése alapján 20-an voltak magyar nyelvűek.³

2005-ben Versesten 57 család és 230 fő volt a katolikusok száma.⁴

Első temploma a 19. század közepén már megvolt. A század végén emelt temploma egy évszázadon keresztül szolgált. 1995-ben új templomot építettek, amelyet az Istenanya mennybevitelének tiszteletére szenteltek fel. Versest régen Pusztina fiókegyháza volt. 1987 óta az esztufuji plebánia fiókegyháza.

Lakói földművelők és állattenyésztők, valamint a vidék kőolaj-kitermeléseinél dolgoznak.

Vidráska (Prisaca)

Vidráskának a történelem folyamán mindig jelentős magyar katolikus közössége volt, de jelenleg csak parányi katolikus közösséggel rendelkezik.

Vidráska a Tázló bal partján települt, egy a Tázló völgyére kinyíló száraz völgy bal oldalán a domboldalban, a Bákó–Onyest országúttól keletre, annak a közelében. 22 kilométerre van Onyesttől északra és 24 kilométerre Bákótól nyugatra.

A települést Sion Verșeștineek is nevezték. Régi neve, a Vidráska, a „vidra” állatnévből származik. Régen a románok is így nevezték. Legújabb román neve, a Prisaca „méhes” jelentésű.

¹ Domokos, i. m. 527.

² Manuilă, 1938. 40–41., 541.

³ Tánczos, 2001. 166.

⁴ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 336.

Természeti környezete a Tázló teraszokkal kísért völgyéhez, a Tázló-medence miocén kori rétegein kialakult hullámos térszínű tájaihoz tartozik. A település hosszan elnyúló házsorból áll.

Az 1792. évi osztrák katonai térkép leírásában Widraschka néven említették. Akkor 11 házból állt, 6 családfő, 6 szolgálatra alkalmas személy élt ott, akik 16 ökörfogatot tudtak kiállítani.¹

Jerney János részben Szekara birtokának, részben szabadparaszti (rázes/részes) falunak írja le, amely Pusztina félegyháza volt, attól 3 óra távolságra. 160 katolikus székely magyar lakosa volt. Temploma a Szűzanya tiszteletére volt felszentelve. A Tázlóra kinyíló völgyben helyezkedett el.²

A moldvai magyarok 1851. évi statisztikájában a sematizmusban is szerepelt 115 lélekkel.³ Akkor tekintélyes közösség volt itt.

A jászvásári katolikus vikariátus 1857. évi jelentésében 137 katolikus lakossal, templommal szerepelt mint Pusztina félegyháza.⁴

Veszely Károly 1868-ban írt utazási naplójában felsorolta a kántorok névsorát. Vidráskán Pál János volt a kántor.⁵

A 19. század végi *Bákó megye földrajzi szótárában* Priszaka vagy Vidraska címszó alatt jelent meg. A Versest Sionnak is nevezett településen 26 család és 103 lélek élt, akik 4 lovat, 34 szarvasmarhát, 13 sertést és 8 kecskét tartottak⁶ A szótár megemlített egy másik Prisacát is a Tázló másik partján, Berest-Tázló közelében is, Kis-Prisaca (Prisaca Mică) néven, ahol 78 család és 297 lélek élt.⁷

Sebestyén Ede felsorolásában is megjelent Vidráska neve.

Az 1930. évi népszámláláskor 935 lakosából 145-en voltak katolikusok, akikből 131-en vallották magukat magyar eredetűnek, és 29-en vallották, hogy az anyanyelvük magyar.⁸

¹ In: Domokos, 1987 105.

² Jerney, 1851. I. 220.

³ Uo. I. 323.

⁴ Kovács, 1870. 52.

⁵ Veszely, 1870. 39.

⁶ Racoviță, 1895. 440.

⁷ Uo. 439.

⁸ Domokos, i. m. 170.; Manuilănál a falu Verșeștii de Jos, Verșeștii de Sus néven szerepel. 1938. 40–41, 541.

1992-ben a január 7-i népszámlálás alkalmával 1029 lakosából 215 volt a katolikusok száma, akik közül Tánczos Vilmos egyetemi tanár felmérése szerint 20-an ismerték a magyar nyelvet.¹ Ezért is meglepő, hogy a 2005-ös egyházközségek statisztikájában mindössze 1 családot és 4 katolikus személyt jegyeztek,² ami a rövid 10 éves periódusban nem nagyon valószínű.

Vidráska 1987 óta az esztufuji katolikus plebánia fiókegyháza. A 19. századi templomát sem említik, pedig kell hogy nyoma legyen.

Vizánta (Vizantea)

Vizánta falu (Visonta) Vizantea–Livezi községben található, Foksánytól 45 km-re, keletre, egy kis szub-kárpáti medencében, a Răchitașul Mare és a Mămâia dombok között. A Putna folyó bal oldali mellékpataka, a Vizód mentén terül el. 400 méter tengerszint feletti magasságban. Közigazgatásilag Vizantea–Livezi község faluja. A magyar katolikusok Vizantea Mănăstireascăban, a kolostor falujában laknak, amely 40 kilométerre van a pancsuji vasútállomástól nyugatra, Putna megyében.

Vizánta nem tartozik a moldvai magyarok által is lakott települések százai közül a régi falvak sorába. Az utolsó 300 évben keletkezett, mint a Putna vidéki magyar helységek többsége, melyek ma Vrancea megyében találhatók.

Ebben az övezetben a magyarok vagy nem létesítettek állandó telepeket a 13–14. században, vagy beolvadtak a román lakosságba, amint azt a Kárpátoktól délre elhelyezkedő Secuieni megye esetében is láttuk, amelyet 1847-ben szüntettek meg.³ (Ez a megye a Székelyföldről délre terült el. Egyes helynevek azt bizonyítják, hogy az alföld felé emelkedő utolsó dombsor vonala mentén voltak itt a magyar határőrök telephelyei. A fennmaradt magyar eredetű helynevek pedig azt igazolják, hogy a lakosság helyben maradt, s a következő

¹ Tánczos, 2002. In: *Moldvai Magyarság*. XII. évf. 3. (130.) sz. 17.

² *Almanahul Presa Bună*. 2005. 336.

³ *Atlas pentru istoria României*. 1983. 31, 32, 38.

évszázadok során beolvadt a románságba.) Vizánta (Visonta) és tár-sai esetében ellenben valószínűbb, hogy az egész magyar népesség visszavonult, s csak a 17–18. századokban alakultak újabb magyar falvak.

Vizántát kizárólag román falvak veszik körül, a legközelebbi magyar falvak, mint a székelyföldi Ozsdola, valamint Garófa és Podul Şchiopului, 55-56 kilométer távolságra vannak tőle. Az egyetlen, ennél rövidebb úton is megközelíthető magyar falu Prála volt, ahová hegyi ösvényeken 25 km-es úton is oda lehet érní. Az itteni magyarság megmaradásának záloga mégis az állandó kapcsolatok fenntartásában állt, és volt is kommunikáció a Kárpátok két oldalán lévő magyar telepések lakói között; ezt csak a Ceauşescu-féle népellenes diktatúra idején tiltották be.

A falu lakói Erdélyből jöhettek, miután átkeltek az Ozsdolai-hágón. Itt vezet a nemrég kiépített műút, amely Ozsdolából kiindulva a Şuşica völgyén át ereszkedik Soveja és Câmpuri településeken keresztül, ahonnan jobb felé tér el a vizántai elágazás.

Ezek az átjárók állandó vándorlások színterei voltak. Különben a székelység, amelynek nyugaton a magyar földesúri birtokok gátolták a terjeszkedését, állandó rajokat bocsátott ki Magyarország és Moldova irányába, majd Amerika felé is. A Székelyföld a múlt körülményei közt túlnépesedett volt, nem tudta eltartani a természetes szaporulat következtében keletkezett népfelesleget. Ezért kellett a székelyeknek kivándorolniuk.

A település első említése több mint 300 évvel ezelőttre datálható. Antioh Cantemir egy adománylevelében megemlítette a vizántai magyarokat és a részeseket (răzeş) is. Ez utóbbiak a szomszéd faluban élő szabadparasztok voltak. Az itteni kolostor alapítója (a falu román nevében szerepel a „kolostor” szó is), Ieremia Movilă a 16. század végén élt, míg a legrégebbi oklevelet 1613. március 6-án keltezték.¹ A Háromszékről érkezettek a kolostor birtokán telepedtek le. A néphit tudni véli az első bevándorló nevét is. Szilágyi Sándornak hívták, és Bereckből származott. Családostól lépték át a határt, Panciuig futottak, majd onnan telepedtek a kolostor birtokára. Azután

¹ *Vizantea község monográfiája*. Kézirat. 1973.

még mások is érkeztek. Rokonok és más kivándorlók, akik idővel elszaporodtak. Így keletkezett ez a falu. A néphagyomány szerint első lakói reformátusok voltak, de a kolostor nem engedélyezte a kálvinista hit gyakorlását, s csak a katolikust tűrte meg. A reformátusok nehezen nyugodtak bele hitük elvesztésébe. Papjaik kérésére a szebeni gubernium két ízben is: 1817-ben és 1822-ben közbenjárt a jászvásári konzulátusnál, hogy szabályozza a reformátusok jogait.¹

1838–1843 közt Arduini püspök idején Vizántán katolikus iskola is működött.²

Elnevezéséről két elmélet is született. Egyik a kolostor szláv nevének melléknévi alakjából származtatja a nevet: Bizantia – Vizantia. A másik szerint a magyar „víz” szóból ered a helység neve. Iorga, a nagy történetíró is ezt vallotta.³

Íme, hogyan írta le a falut a nagy román történész: „Hirtelen egy erdőfolt tűnik fel a magasságok gerincén a láthatáron. Az út két oldalán zsindeletetős házak jelennek meg, amelyek jól gondozott menyeyezetet fednek; ezek a tornác oszlopaira támaszkodnak. Szilvafák sorakoznak itt fénytelen zöldjükkel, lombjuk tele van tűzdelve a termések hamvas sötétkéjével. Vizántát szőke magyarok lakják, nagyon szép gyermekekkel. A falun túl egy idő óta egy jól megművelt fennsík terjeszkedik. Az útszéli hecserlibokrokron túl szép kukoricás, kender- és zabvetések bontakoznak ki. A falusiak dolgoznak, a nők varrnak, hímeznek és szőnek, a gyermekek fehér szarvasmarhát őriznek.”⁴

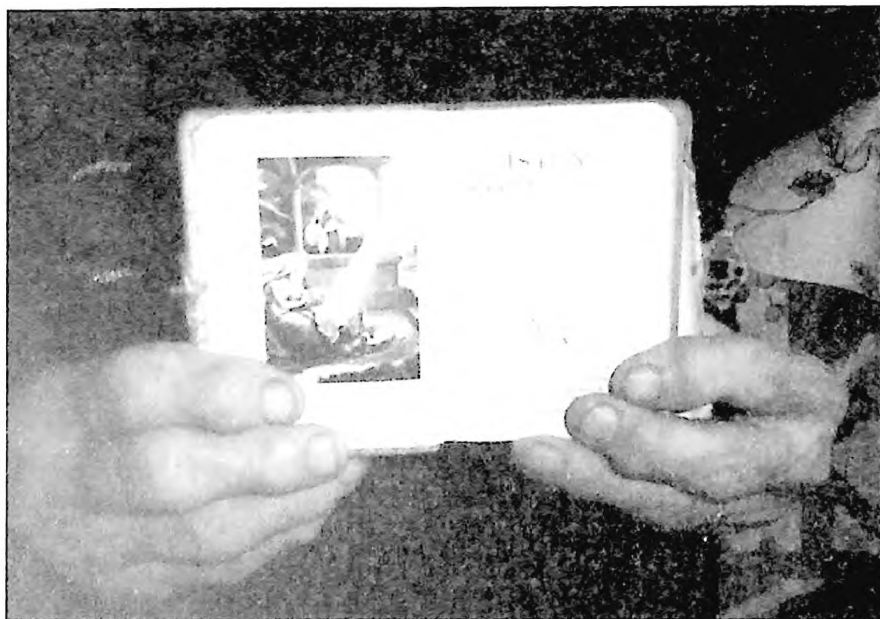
A 19. században a falu határában gyógyhatású ásványvízforrásokat fedeztek fel. Ennek következtében Vizánta helyi érdekelttségű fürdőhellyé vált, érdekes népi gyógyfürdőkultúrával. Szekerekre szerelt nagy hordókban szállították a gyógyvizet a faluba, és csebrekben készítették el a fürdőket. A fürdővíz felmelegítésére az udvaron lévő szabad tűzhelyen felhevített nagy köveket használtak. Ezzel a fürdővel reumatikus bántalmakban szenvedő betegeket kezeltek.

¹ Gabor, 1996. 292. *Iorga Studii și Documente*-ben (1901–1903.) közzétéve.

² Uo.

³ Iorga, 1972. II. 266.

⁴ Uo. 267.

Szőlőszüret idején a férfiak a falu közvetlen szomszédságában lévő szőlősökben dolgoznak. Sokan Dél-Moldva nagy szőlővidékeire is eljutnak, mint Páncsuj, Tekucs, Odobest.

Jerney János Visonta néven említette a falut, Foksány fiókegyházaként. Mint írja, a falunak Szent László magyar király tiszteletére épült temploma és 400 katolikus, székely eredetű lakosa volt.¹ Kovács Ferenc a jászvásári katolikus vikariátus 1857. évi sematizmusát közölte. 336 lakosát és katolikus templomát említette.² Az 1902. évi sematizmus szerint 321 katolikus lakosa volt.³

A 19. század végén kiadott *Románia nagy földrajzi szótára* 550 lakost említett, s a szomszédos Vizantea Răzăseascăval együtt a két faluból álló községnek 395 marhája, 42 lova, 1054 juha, 19 kecskéje és 136 házi szárnyasa volt.⁴ 1976-ban az egész községben, amihez most Vizantea Răzăseascăn kívül Vizantea–Livezi is hozzátartozik, 5500 lakos élt.⁵

Vizánta falu lakossága az 1992. január 7-i népszámlálás idején 1658 lélek volt. Ebből 1018 volt a katolikusok száma, akik közül a magyar nyelvet ismerőkét 700-ra becsülte Tánczos Vilmos néprajzkutató.⁶ 2005-ben 345 család, illetve 1107 katolikus élt Vizántán.⁷

Katolikus temploma 1813-ban épült. A moldvai katolikus templomok 1871–1872. évi statisztikájában megjegyezték, hogy 1824-ben Vizántán téglatemplomot építettek. Az 1940. és az 1977. évi földrengések nagyon megrongálták, ezért lebontották, és ugyanazon a területen újjáépítették. Az Istenanya mennybevitelének tiszteletére szentelték át, miután lecserélték régi védőszentjét, Szent László magyar királyt. Régen Foksány fiókegyháza volt, 1978 óta önálló plebánia. 32 kilométeres körzetben 6 fiókegyháza van 1 és 6 lélek

¹ Jerney, 1851. 220.

² Kovács, 1870. 53.

³ Auner, 1908. 82–83.

⁴ Lahovari et al., V. 1902. 750.

⁵ *Micul Dicționar Enciclopedic*, 1978. 1824.

⁶ Tánczos, 2001. 167.

⁷ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 340.

közi hívőszámmal. Legnagyobbak Răcoasa, Soveja és Vidra 3-3 katolikus családdal.¹

Meg kell említenünk Domokos Pál Péter 1932. évi látogatását a faluban. Összegyűjtötte a katolikus lakosság névsorát. A leggyakoribb családnevek voltak: Bara (11 család), Sándor (8), Csobotár (7), Tamás (6), Ács, Gende, Molnár, Osvát (5-5), Dobos, Kocsis, Moros (4-4), Antal, Kicsi, Mozsikás, Rákos (3-3) stb. A kántor Antal István volt, aki magyarul is tudott írni-olvasni.²

1973-ban, második néprajzi expedíciónk alkalmával Vizántát is felkerestük, és gazdag fürdőkultúra-, néphagyomány-, folklóranyagot gyűjtöttünk. Öntudatos magyar tudatú fiatalokkal is találkoztunk ott. A néptanács titkára, Onea Ștefan a falu történetéről tudósított a községmonográfia alapján. Sebestyén Krisztinától és Rózától balladákat, kesergőket, szerelmi, munka- és katonadalokat gyűjtöttünk. Az öregek megőrizték a régi székely népdalokat és régi népviseletüket.

A falu belterületének a földrajzi nevei: Külső utca, Belső utca, Piac, Susája (főutca), Porond. A környező dombok elnevezései: Csituluk, Eszlatina, Gámány, Gyálmuntya, Kilia, Kösönyán, Rézorú. Patakok: Butia erdeje, Fejér patak, Vizód. Dülőnevek: Bezsán, Eszlatina, Jézura, Kondrát helye, Plopu kaszáló stb.

Itt közlöm néhány adatközlőnk nevét és életkorát: Atom Mihály, Borbáth Györgyné, Fazakas Mária (70), Csobotár Rózsika, Gyöngyötő Rózsa (68), Imre Anica (66), Komsa Róza (60), Lőrinc Ilona (60), Laji Krisztina, Lemnáru György, Magdó Mária, Sándor Istvánné (46), Salamon Éva (67), Sándor István (70), Sándor Mihály Krisztina (73), Sánta Viktor, Sebestyén Krisztina (71), Sebestyén Péter (72), Sebestyén Róza (65), Sztojka Anna (67), Onea Ștefan (néptanács titkár).

¹ Uo.

² Domokos, 1987. 242–244.